

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Büntetőjogi Tanszék

A v é g s z ü k s é g

Szerző:

Kakuk Lilla

ELTE -ÁJK Jogász képzés

II. évfolyam

Neptun kód: JDYRWI

Konzulens:

Dr. Gellér Balázs

Büntetőjogi Tanszék

2013.

1. Bevezetés

A felelősségre vonás akadályainak köre, és ezen belül a végszükség fogalma, helye, egyes jellemzői a büntetőjog azon területei közé tartozik, amely régóta vitatott a jogirodalomban. A végszükség- főként, ha természeti jelenség okozza - nehezen megfogható és szabályozható. Először a XIX. század végén került a büntetőjogi érdeklődés középpontjába a Mignonette - ügy kapcsán, s számos hazai és nemzetközi jogeset mutatja, hogy a végszükség megállapítása, szabályozása gyakran épp annak lényege miatt ütközik nehézségekbe: itt ugyanis „a jog áll szemben a joggal”. Ha az, hogy az adott helyzetben egyáltalán eshet-e szó végszükségről, egyértelműen eldönthető, a jogalkotónak és jogalkalmazónak olyan - gyakran morális - kérdéseket is mérlegelnie kell, hogy mely cselekmény engedhető meg a végszükségben, az elhárítás mely foka tekinthető arányosnak, vagy épp ,hogy egy emberi élet kioltható- e a saját vagy más életének megmentése érdekében.

Dolgozatomnak nem célja, hogy a fenti kérdésekre választ adjon; pusztán a különféle törvénykönyvek és büntetőjogi irányzatok, jogtudósok és jogalkalmazók végszükségről alkotott nézeteit, szabályozási koncepcióit, és az ismertebb -főként hazai- jogeseteket kívánom feltárni, néhol értelmezni.

2. A végszükség fogalma

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

30. §

(1) Nem büntethető, aki a saját, illetőleg mások személyét vagy javait közvetlen és másként el nem hárítható veszélyből menti, vagy a közérdek védelmében így jár el, feltéve, hogy a veszély előidézése nem róható a terhére, és a cselekménye kisebb sérelmet okoz, mint amelynek elhárítására törekedett.

(2) Nem büntethető az sem, aki azért okoz akkora vagy nagyobb sérelmet, mint amelynek elhárítására törekedett, mert ijedtségből vagy menthető felindulásból képtelen felismerni a sérelem nagyságát.

(3) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az ijedtség vagy a menthető felindulás az elkövetőt korlátozza a sérelem nagyságának felismerésében.

(4) Nem állapítható meg végszükség annak javára, akinek a veszély vállalása hivatásánál fogva kötelessége.

2012. évi C. törvény

23.§

(1) Nem büntethető annak a cselekménye, aki saját, illetve más személyét vagy javait közvetlenül érintő és másként el nem hárítható veszélyből menti, vagy a közérdek védelme érdekében így jár el, feltéve, hogy a cselekmény nem okoz nagyobb sérelmet, mint amelynek elhárítására törekedett.

(2) Nem büntethető, aki azért okoz nagyobb sérelmet, mint amelynek elhárítására törekedett, mert ijedtségből vagy menthető felindulásból nem ismeri fel a sérelem nagyságát.

(3) Nem állapítható meg végszükség annak javára, akinek a veszély előidézése felróható, vagy akinek a veszély vállalása foglalkozásánál fogva kötelessége.

Mint a fenti törvényszövegekből is kitűnik, a végszükség legfontosabb eleme a **veszélyhelyzet**, hiszen ez az a tényező, ami megkülönbözteti ezt a jogintézményt a jogos védelemtől. Utóbbi ugyanis mindig egy jogtalan támadás elhárítását jelenti, itt tehát a jog áll szemben a jogtalansággal, míg a végszükség mindig egy veszélyhelyzetet feltételez - azaz a Btk. által védett jog kerül szembe egy másik, szintén a Btk. által védett joggal.

Ez a veszélyhelyzet bekövetkezhet természeti események vagy emberi magatartás által. Olyan emberi magatartások által, amelyek vagy nem tekinthetők jogtalan támadásnak; vagy azok de a támadó már nincs a helyszínen; esetleg jogtalan mulasztásként értékelhetők. Fontos megjegyezni, hogy a veszélyhelyzet mindig a sérelem bekövetkezésének reális lehetőségét jelenti, s egyfajta

objektív feltételnek tekinthető, vagyis ahogy *Belovics Ervin* kifejti: „olyan konkrét helyzetre van szükség, amely kialakulása nélkül e jogintézmény alkalmazhatósága szóba sem kerülhet”.¹

Olyan veszély esetén, amelynek bekövetkezése vagy fennállása nem reális, a végszükségnek nincs helye. A törvény szabályozza azokat a védett jogi tárgyakat is, amelyet a veszélyhelyzetnek fenyegetnie kell: személyek, javak vagy a közérdek ellen kell irányulnia, ez utóbbi esetén a veszélybe jutott és a mentő nem feltétlenül azonos.

Belovics szerint a szubjektív jogigazolásnak a végszükség esetében nincs szerepe, a tudati felismerésre nincs szükség. Amennyiben a jogintézmény objektív ismérvei fennállnak, a terheltet fel kell menteni.

1. jogeset: Hiányzott a veszély reális lehetősége következő esetben:

Az emberölés kísérletétől való önkéntes elállásra, az önkéntes eredmény- elhárításra vagy a jogos védelmi, illetve végszükségbeli helyzetre nem hivatkozhat eredményesen az elkövető, aki a nagyméretű késsel a sértett szívére irányzott szúrás után a sértettet magára hagyja, és a sértett kórházba szállításáról más, kívülálló személyek gondoskodnak. *A tényállás szerint a terhelt az esti órákban ittasan tért haza a lakására. Ugyancsak ittas volt az ekkor már otthon tartózkodó sértett is. A terhelt és a sértett között anyagi természetű vita keletkezett. A terhelt ököllel megütötte a sértettet, aki visszaütött a fejére. Ezt követően a terhelt felkapott egy 17,6 cm pengehosszúságú, hegyes kést, és megsértette a sértett mellkasának jobb oldalát, majd viszonylag kis erővel a sértett mellkasának bal oldalába szúrt. A sértett ezután segítségért rohant a szomszédokhoz, akik kórházba szállították. A terhelt - többek között- előadta, hogy végszükségben cselekedett, a Legfelsőbb Bíróság azonban megállapította, hogy alaptalan a végszükségre való hivatkozás, ugyanis a terhelt és a sértett között a terhelt lakásán kialakult vita és tettlegesség közben történt a terhelt részéről a szúrás leadása. Semminemű közveszély vagy vészhelyzet nem volt, a közérdek védelmének szükségessége semmiképp sem jöhetett szóba. BH2002.211.*

---

¹ *Belovics Ervin: A büntetendőséget kizáró okok, HVG-ORAC, 2009. 51. oldal*

3. Közvetlenség

A végszükség alapeleme, a veszélyhelyzet lényeges jellemzői, a *közvetlenség* és a *másként el nem háríthatóság*. A közvetlen veszély azt jelenti, hogy az meghatározott személyek, javak ellen irányul, rövid időn belül várható a bekövetkezése, s a késlekedés a veszély elháríthatóságát tenné kétségesse. ² Akkor közvetlen egy veszélyhelyzet, ha már meghatározható a személyek és javak azon köre, amelyet a sérelem bekövetkezése fenyeget. Ez összefügg azzal a követelménnyel, mely szerint a sérelem bekövetkezésének lehetősége reális kell, hogy legyen, hiszen amennyiben nem tudjuk, kiket fenyeget a veszély, nehezen tekinthető reálisnak, a vélt (putatív) veszélyhelyzet pedig nem lehet alapja a végszükségnek.

2. jogeset: Életveszéllyel járt volna a késlekedés a következő esetben:

Végszükség okából nem büntethető a gépkocsi utasa, ha a vezető szabálytalansága miatt fenyegető frontális ütközést a kormány félrerántásával hárítja el, s ennek során az előzőtt motorkerékpárt az úttestről leszorítja.

Az elsőfokú bíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki súlyos testi sértést okozó, gondatlanul elkövetett közlekedési vétségben, ezért 3500 ft pénzbüntetésre ítélte. A vádlottak egy személygépkocsival motorkerékpárost előztek, az előzéshez szükséges távolságot azonban nem tartották, s még ne fejeződött be az előzés, amikor a szembejövő sávban feltűnt egy másik személygépkocsi. A II. r. vádlott az ütközés veszélyétől tartva a vezetésbe beavatkozott, a kormányt megrántotta, amitől a gépkocsi jobbra tért és azt az árokba lökte. Annak vezetője 8 napon belül - utasa 8 napon túl - gyógyuló sérülést szenvedett.

A bíróság szerint amennyiben a II. r. vádlott nem rántja jobbra a kormányt, az I. r. vádlott szabálytalan előzése folytán a közlekedésben legveszélyesebb és legsúlyosabb eredménnyel is járható, frontális ütközés következett volna be.

A II. rendű vádlott tehát saját, illetve más személyét közvetlen és másként el nem hárítható veszélyből mentette. A veszélyhelyzetet pedig nem ő idézte elő, hanem az elsőrendű vádlott. A II. r. vádlott tehát közvetlen veszélyből mentette saját és a vezető életét, késlekedés esetén ugyanis a veszély bekövetkezett volna. BH1978.227.

4. Másként el nem háríthatóság

Másként nem elhárítható a veszély akkor, ha az csak egy különös részi tényállást kimerítő magatartással - tehát bűncselekmény elkövetése útján - hárítható el, s nem lehetséges a veszélyhelyzetnek más - törvényes - megoldása, vagy az nem lenne célravezető. *Földvári József* megfogalmazásában „a mentő tevékenységnek tehát szükségesnek kell lennie, s ez az arányosság követelményével együtt a mentő tevékenység jogszerűségének feltétele”.³ „Ha például az orvos a súlyos beteget mástól eltulajdonított motorbiciklivel szállítja a kórházba úgy, hogy a jármű helyett egy - a közelben kikötött - lovat is elvihetett volna, mivel tud lovagolni, végszükségre nem hivatkozhat, mivel a ló használati céllal történő elvitele nem bűncselekmény - tehát a törvényes eszköz igénybevétele is célravezető lett volna.”⁴

jog eset: Hasonló eset került a Legfelsőbb Bíróság elé 1997-ben:

A végszükségbeli helyzetre eredményesen nem hivatkozhat, aki a társasház bejárati ajtaján levő zárszerkezetet kár okozásával azért rongálja meg, hogy ezáltal a lakására kihívott orvos és gázszerelő bejutását megkönnyítse. Az egyetemet végzett biológus terhelt felesége tulajdonában álló öröklakásban lakik. A társasház közgyűlésének döntése alapján elektromos zárat és minden lakásban kaputelefont szereltek be, kivéve a terhelt és felesége lakását, mivel ők ennek díját nem fizették be - az erre vonatkozó kötelező közgyűlési határozat ellenére. A terhelt ezt követően két alkalommal megrongálta a zárszerkezetet, hogy az orvos és gázszerelő bejutását lehetővé tegye - a bíróság ítélte meg, hogy a terheltet birtoklásában oly módon nem zavarták, amelyet rendszeres károkozással kellett volna elhárítania, így tehát a folytatólagosan elkövetett rongálás vétségét megvalósította. Mivel a terheltnek a lakáshoz kulcsa volt, a betegségből vagy a gázkészülék meghibásodásából származó közvetlen veszélyt akként is elháríthatta volna, hogy az

³ Földvári József: Magyar Büntetőjog Általános rész. Osiris kiadó, 1997. 145. oldal

⁴ Kis Norbert - Hollán Mikós: Büntetőjog I. Dialóg Campus, 2011. 113. oldal

orvost vagy a szerelőt a kapuban bevárja, és a kulccsal beengedi. A veszély elhárítására tehát más - törvényes - eszköz is igénybe vehető lett volna, így a végszükség szóba sem jön. (BH 1997./323.).

5. A felróhatóság hiánya

Míg a régi Büntetőtörvénykönyv az (1) bekezdésbe, a végszükség definíciójába foglalja annak lényeges elemét, a felróhatóság hiányát, addig az új ezt külön bekezdésben (3) tárgyalja.

Fontos feltétele a végszükségnek, hogy a veszély előidézése ne legyen felróható az elkövetőnek, se szándéka, se gondatlansága ne terjedjen ki annak okozására. „ Például ha valaki gondatlanul tüzet okoz és a tűzből csak egy jármű jogtalan használatával tud elmenekülni, akkor ezért a bűncselekményért felel. Aki viszont véletlen volt a tűzveszély okozásában, büntetetlenül veheti igénybe más járművét a menekülésre.”⁵

Földvári József azonban kifejti, hogy e követelménynek csak a végszükségben cselekvő vonatkozásában kell fennállnia, nem feltétel azonban, hogy a végszükségben cselekvő személlyel szemben álló - tehát a megkárosított - személy is véletlen legyen”.⁶ „A végszükségben cselekvő kárt okozhat például annak is, aki maga idézte elő a veszélyt bűnös mulasztásával.

Nagy Ferenc megjegyzi, hogy amennyiben a veszélybe jutott és az elhárító cselekmény kifejtője nem esik egybe, a vétlenség az utóbbinál szükséges. Kiemeli azt a problémát is, ha a veszélyt gondatlanul idézik elő, az elhárítási cselekményt azonban szándékosan fejtik ki. Ilyenkor a hazai joggyakorlat szerint „az elkövető a szándékos bűncselekményért felel, holott valódi bűnössége a gondatlanságnak felel meg. Ezért de lege ferenda ki kellene mondani, hogy aki a veszélyt gondatlanul idézte elő, annak terhére csak a gondatlan bűncselekmény állapítható meg.”⁷

---

⁵ Bárd- Gellér- Ligeti -Margitán - Wiener : Büntetőjog Általános rész, KJK- Kerszöv, 2003. 125. oldal

⁶ Földvári József : Magyar Büntetőjog Általános rész Osiris kiadó, 1997 145. oldal

⁷ Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része HVG-ORAC, 2008. 149. oldal

4. jogeset : Megállapítható volt a felróhatóság a következő esetben, melynek kapcsán az első-és másodfokú bíróság merőben ellentétes döntést hozott. Végül a Legfelsőbb Bíróság az elsőfokú bírósággal értett egyet, a másodfokú ítéletet hatályon kívül helyezte, így a terhelt a végszükségre eredményesen nem hivatkozhatott.

Nem állapítható meg végszükség, ha a veszélyhelyzetet az elkövető szándékos magatartásával, öncsonkítási célzattal maga idézte elő.

A terheltet a járásbíróság hivatalos személy elleni erőszak büntette miatt mint visszaesőt 3 hónapi - börtönben végrehajtandó - szabadságvesztére ítélte. A terhelt a büntetés végrehajtási intézetben szabadságvesztés büntetését töltötte. A vádbeli napon a magánzárkában tartózkodó terhelt közölte, hogy lázas beteg, és lázmérőt kért. A terhelt a lázmérő higanyos végét a szájába vette és kettéharapta. A bv. Törzsőrmester felszólította, hogy a lázmérő darabjait köpje, s mivel az nem engedelmeskedett, a nyakát megragadva próbálta kikényszeríteni az utasítás teljesítését. A terhelt azonban a szilánkokat lenyelte, s közben többször gyomor tájékon ütötte a törzsőrmestert.

A megyei bíróság a járásbíróság ítéletét megváltoztatta, s a terheltet az emelt vád alól végszükség miatt felmentette. A felmentést azzal indokolta, hogy a tényállás szerint a terhelt saját helyzetét ösztönösen védte, abból menekülni kívánt, s így cselekménye indokolt volt és nem róható a terhére. Végszükségben cselekedett, bűnössége tehát nem állapíthat meg.

A Legfelsőbb Bíróság a megyei bíróság ítéletét hatályon kívül helyezte, a terhelt egészsége ugyanis akkor került veszélybe, amikor a törött lázmérő higanyos végét a szájába vette, s a bv. Törzsőrmester épp a veszélyhelyzet elhárítására törekedett, amikor megszorította terhelt nyakát, hogy a lázmérő darabjait kiköpesse vele.

A terhelt a veszélyhelyzetet tehát szándékos magatartásával maga idézte elő. -
BH1981.303.

6. A végszükség lényege

A jogirodalomban széles konszenzus alakult ki arra nézve, hogy a végszükség a felelősségre vonás akadályai közé tartozik, egyes jogtudósok szerint azonban ennek oka a *jogellenesség*, mások szerint a *bűnösség* hiánya.

Hegel érdekkonfliktus - elmélete nyomán számos külföldi szerző a végszükséget a jogellenességet kizáró okok között tárgyalja, és ehhez több hazai szerző - *Battlay Imre, Finkey Ferenc, Vámbéry Ruzstem* - is csatlakozott. *Battlay* szerint a végszükségben elkövetett cselekmény nem jogellenes, mivel az ilyen, különben törvénybe ütköző cselekményt helyesli a jogtudomány”⁸, *Vámbéry* pedig úgy véli, a végszükségi cselekmény „a törvény határain belül nem jogellenes”⁹.

Nagy Ferenc azonban élesen bírálja ezen érték- és érdekösszemérésen alapuló nézetet, mivel az értékek ilyenfajta kollíziója nem kielégítő, sőt kifejezetten utilitárius. Szerinte ugyanis az egyik személy szabadságszférája a másik szabadságának terhére nem terjeszthető ki pusztán a „hasznossági gondolkodás tetszés szerinti érvényesítésével”¹⁰.

A végszükség bűnösséget kizáró természete mellett érvel *Heller Erik* és *Schultheisz Emil*. Szerintük az elvárhatóság hiánya zárja ki a végszükségi cselekmény esetén a bűnösséget, amennyiben ugyanis a norma szerinti magatartás elvárhatósága a bűnösség alapja, úgy ennek fordítottja is érvényesül, azaz egy nem elvárható magatartás nem alapoz meg bűnösséget.

A két koncepció közötti eltérés dogmatikai jelentősége vitathatatlan, hiszen- amennyiben elfogadjuk, hogy a végszükség a jogellenességet zárja ki, úgy a végszükségi cselekmény jogszerű, és azzal szemben, az azt elszenvető személy tekintetében jogos védelmi helyzet nem jön létre. *Belovics Ervin* itt megjegyzi, hogy „amennyiben a végszükségi cselekmény jogszerű, minden, ami az ellen irányul, sérti a jogrendet, így vele szemben a végszükségnek sincs helye”¹¹.

Ha azonban a végszükség a bűnösséget zárja ki, úgy a tényállásszerű cselekmény jogellenes, így vele szemben jogos védelemnek van helye.

Bodnár M. László egy kevésbé dogmatikai, inkább gyakorlati jelentőségű részletre hívja fel a figyelmet: „a vélt (putatív) végszükség esetén- amennyiben a cselekmény a jogellenességet zárja ki, úgy a tévedés szabályait kell alkalmazni, a bűnösség kizártsága esetén azonban nem”¹².

⁸ Belovics Ervin A büntetendőséget kizáró okok című kötetében idézi :Battlay Imre: A végszükség joga, Magyar Igazságügy XIV. kötet 1880., 191. oldal

⁹ Belovics Ervin id. kötetében idézi :Vámbéry Ruzstem: Büntetőjog 1913. 129. oldal

¹⁰ Nagy Ferenc: A végszükség európai kitekintéssel- Györgyi Kálmán ünnepi kötet KVK- Kerszöv. 2004., 446. oldal

¹¹ Belovics Ervin :A büntetendőséget kizáró okok HVG-ORAC, 2009. 147. oldal

¹² Belovics Ervin: A büntetendőséget kizáró okok HVG-ORAC, 2009. 148. oldal

Belovics Ervin szerint a végszükség régi Btk. 30. § (1) bekezdése (az új Btk. 23.§ (1) bekezdése) szerinti formájának esszenciája továbbá, hogy szemben a jogos védelemmel, itt „ a jog áll szemben a joggal” - azaz a Btk. által biztosított jog (végszükségi cselekmény) konfrontálódik a Btk. által védett másik joggal (ennek elhárítása).¹³

7. A végszükség helye a büntetőjog rendszerében

Mindkét idézett büntetőtörvény - a régi és az új is- a felelősségre vonás akadályai között, a büntethetőséget kizáró okként tárgyalja a végszükséget. Lényeges különbség azonban a két szabályozás között, hogy míg az új (a 2012. évi C. törvény) a cselekmény *társadalomra veszélyességét* kizáró oknak tekinti, addig a régi (az 1978. évi IV. törvény) a 30.§ (1) bekezdése szerinti végszükséget a *beszámítást*, a (2) bekezdés szerintit pedig a *társadalomra veszélyességet* kizáró okok között tárgyalja.

E különbség azért bír nagy jelentőséggel, mert a végszükség rendszertanilag - a jogos védelemhez hasonlóan- nem egységes intézmény, a jogirodalomban régóta vitatott helye a felelősségre vonás akadályai között.

A hazai jogirodalom nagyrészt egységes a tekintetben, hogy a végszükség a büntetőjog rendszerében hol helyezkedik el, erre vonatkozóan három jelentős koncepciót érdemes megemlíteni.

Az egyik legjelentősebb hatással bír *Földvári József* irányzata, melyhez csatlakozott *Sinku Pál* és *Belovics Ervin*, valamint ezt a nézetet tükrözi az új, és részben a régi Btk. is. *Földvári* professzor a felelősségre vonás akadályai között megkülönbözteti a büntethetőséget kizáró és megszüntető okokat, valamint az eljárást kizáró okokat is. (Fontos megjegyezni, hogy a régi Btk. a 3. kategóriát nem ismerte, a magánindítvány hiányát például a büntethetőséget kizáró okok közé sorolta.) A büntethetőséget kizáró okokat a tényállásszerűséget kizáró, a bűnösséget kizáró és a társadalomra veszélyességet kizáró okokra osztotta, s utóbbi kategóriában tárgyalta a

---

¹³ *Belovics Ervin*: A büntetendőséget kizáró okok HVG-ORAC, 2009. 148. oldal

végzsükséget.¹⁴ Az új Btk. tökéletesen magáévá teszi ezt a felosztást, szemben a régivel, amely - mint ismeretes - a végzsükség egyik formáját sorolta csak ebbe a kategóriába.

Ettől merőben eltérő felfogást képviselt *Nagy Ferenc*, a szegedi büntetőjogi iskola professzora, aki elsődleges és másodlagos büntethetőséget kizáró okokat különböztetett meg. Az elsődleges okokat jogellenességet és bűnösséget kizáró okokra osztotta, s mint azt a végzsükség lényegénél ismertettem, a végzsükséget a jogellenességet kizáró okok között helyezte el.¹⁵

Wiener A. Imre a büntetendőséget kizáró objektív és szubjektív körülményeket különböztet meg, s míg a végzsükséget (a jogos védelemmel együtt) az előbbi kategóriába sorolja, addig az arányosság túllépését a végzsükség (és a jogos védelem) esetén a második - szubjektív okok között helyezi el. E különbségtétel lényege, hogy az objektív körülmények a cselekmény büntethetőségét zárják ki, tehát ha az adott körülmény fennforgott, akkor a cselekmény nem képez bűncselekményt. A szubjektív okok viszont az egyénekre, az egyes elkövetőkre vonatkoznak, s „a bűncselekmény résztvevőinél egyénileg kell vizsgálni és megállapítani a kizáró körülmény fennforgását”.¹⁶ Ennek azért van jelentősége, mert míg több elkövető esetén az objektív körülmény mindenkire kihat, addig a szubjektív okot a bűncselekmény minden résztvevőjénél egyénileg kell vizsgálni.

A végzsükség esetén tehát a felelősség objektív alapon van kizárva az arányos elhárító cselekmény miatt, ha azonban ez az objektív arányosság hiányzik, a felelősség szintén ki van zárva két szubjektív ok miatt - ez pedig az ijedtség és a menthető felindulás, melyeket az arányosságnál részletezek.

8. Arányosság

Hazánkban a régi és az új Btk. is ismeri az proporcionalitást, vagyis a veszélyhelyzetnek és az azt elhárító cselekménynek az arányosságát. A hazai szabályozás szerint csak enyhébb sérelem okozásával hárítható el a súlyosabb, nem engedhető meg még az ugyanolyan súlyú sérelem okozása

---

14 Földvári József: Magyar Büntetőjog Általános rész Osiris kiadó, 1997. 131. oldal

15 Balogh- Kóhalmi: Büntetőjog I. Általános rész Dialóg Campus, 2007. 99. oldal

16 Wiener A. Imre: Büntetendőség, büntethetőség Közgazdasági és jogi Könyvkiadó, 1999. 200., 212. oldal

sem. *Földvári* professzor szerint az arányosságnak azért van nagy jelentősége, mert az „arányos (és szükséges) cselekmény nem veszélyes a társadalomra, sőt bizonyos esetekben kifejezetten hasznos”¹⁷.

Ahogy azonban a jogos védelemnél is helye van a túllépéssel szembeni védelemnek, úgy ez elmondható a végszükségi cselekményről is: aki túllépi a veszély elhárításához szükséges mértéket, jogtalanul jár el, sőt az is, aki az elhárítani kívánt sérelemmel azonos súlyú sérelmet okoz. Ez alól kivételt jelent az a - mindkét Btk.-ban szabályozott - eset, amikor a *menthető felindulás*, illetve az *ijedtség* miatt okoz nagyobb sérelmet az elkövető, mint amelynek elhárítására törekedett.

Nagy Ferenc szerint azonban indokolatlan a végszükség túllépését a jogos védelem túllépéséhez hasonlóan szabályozni, mivel „lehet, hogy a veszélybe jutott higgadtan tudja csak saját életét más élete árán megmenteni, mikor is *de lege lata* teljes büntetőjogi felelősséggel tartozik, holott az emberi természettel ilyenkor is ellentétes, hogy saját életét veszni hagyja.”¹⁸

Gellér Balázs szerint az emberi támadás jogossága, és a materiális jogellenesség -azaz a társadalomra veszélyesség hiánya -a „támadó oldalán alapozza meg az elhárító magatartás mértéke közti különbséget a jogos védelem és a végszükség összehasonlításakor, hiszen míg előbbinél a szükséges mérték, addig utóbbinál a kisebb sérelem a mérce.”¹⁹

5. jogeset: Jól szemlélteti az arányosságot a következő, 2002-es eset:

Végszükség miatt nem büntethető és a rongálás miatt emelt vád alól felmentése indokolt annak a terheltnek, aki daganatos megbetegedése miatti rosszullétével sürgősségi orvosi ellátás érdekében - saját személygépkocsijával szállította beteg édesanyját kórházba, majd az 500 Ft - objektív lehetőség hiányában ki nem egyenlíthető - belépési díj ki nem fizetése miatt az előtte emelt, belépését akadályozó sorompót áttöri és ezáltal 16000 Ft kárt okoz.

---

¹⁷ Földvári József: Magyar Büntetőjog Általános rész Osiris Kiadó, 1997. 145. oldal

¹⁸ Nagy Ferenc A magyar büntetőjog általános része HVG- ORAC, 2003.150. oldal

¹⁹ Gellér Balázs József: A magyar büntetőjog tankönyve I. Általános tanok Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008. 174. oldal

A vádlott a Kórházhoz kísérte az édesapja által vezetett gépkocsiban, daganatos betegségben szenvedő édesanyját rosszulléte miatt, akinek minden rosszulléte alkalmával azonnali életmentő beavatkozásra volt szükség. A vádlott több alkalommal kérte a portán szolgálatot teljesítő rendészeket a sorompó felnyitására, mivel súlyos beteget hoztak, ők azonban - a hatályos szabályozás alapján- felhívták 500 Ft. Behajtási díj megfizetésére. A vádlott észlelte ,hogy nincs nála 500 Ft és ismételten kérte a sorompó felnyitását, amelynek elmaradása miatt befelé tolt a kézzel, melynek következtében a sorompó eltört. A vádlott cselekményével 16000 Ft értékű kárt okozott a sértettnek, mely nem térült meg.

A Legfelsőbb Bíróság ítéletében foglalkozott a végszükséggel: az adott helyzetben és körülmények között az orvosi segítség gyors elérését a terhelt csak a fenti módon tudta biztosítani. A terhelt hozzátartozójának közvetlen veszélyből való mentése pedig már a kórházba szállításával megkezdődött. A törvény rendelkezéseiből fakadóan egyértelmű, hogy a terhelt a Kórház sérelmére szándékosan kisebb kárt okozott, mint amelynek elhárítására törekedett. - **BH2006.1.**

Korántsem ilyen egyértelmű azonban az arányosság megítélése a jogirodalomban: bár a proporcionalitásnak vannak ellenzői (*Jhering, Geyer, Hälschner*), annak szükségességét a legtöbb jogtudós elismeri. *Gerőcz Kálmán* szerint ennek legfőbb oka, hogy a végszükség esetén a jog áll szemben a joggal, s itt „a szembenálló jog is kíván a maga számára tiszteletet, mely nagyobb lesz, ha a kettő között fennálló arány nem egyenlő”.²⁰

A **Csemegi- kódex** nem ismerte az arányosságot, az életveszélyből a más életének feláldozásával történő menekülést egyértelműen lehetségesnek tartotta, s a magyar jogi szabályozás csak lassan jutott el az arányosság elismeréséhez.

A francia **Code Pénal** megköveteli a fenyegető veszély súlya és ez elhárító cselekmény közötti arányosságot, sőt az arányosság hiánya kizárja a jogellenesség hiányát. Amennyiben tehát a feláldozott érték magasabb, mint a védett, jogellenesség hiányáról nem lehet szó, ha pedig a két érték azonos súlyú, az a társadalom számára nem okoz kárt, így a *Code Pénal* szerint nem áll fenn aránytalanság.

---

²⁰ Belovics Ervin id. művében idézi: Gerőcz Kálmán A büntetőjogi végszükség Budapest, 1913. 253. oldal

Az **1871. évi Német Büntető Törvénykönyv** az arányosság elvét nem ismeri, a bírói gyakorlat azonban Hegel értékegybevetés- gondolata alapján az úgy nevezett kollíziós teóriát érvényesíti, vagyis amennyiben az élet fenntartásához egy kenyér ellopására van szükség, a magatartás sérti ugyan a jogrendet, ám a fennálló szükséghelyzetben a jog véges és esetleges lehet. Ezt jól példázza a *Reichsgericht* 1927. évi ítélete, mely szerint aki két érték kollíziója során a kisebb érték feláldozását választja, jogszerűen cselekszik.

Az angol **common law** ismeri az arányosságot, amennyiben azonban a két konfrontálódó érték két emberi élet, úgy az angol jogalkotó hosszú időn keresztül jogellenesnek minősítette a saját és mások életének megmentését más feláldozása árán. A Lordok Háza 2000-ben kelt ítéletében azonban már elismerte annak jogszerűségét, ha egy sziámi ikerpár egyik tagját a másik életének feláldozása árán mentik meg, amennyiben egyébként mindketten meghalának.

A **lengyel Btk.** szerint csak nyilvánvalóan súlyosabb sérelmet nem lehet okozni. Ezt a rendelkezést egy neves szerzőjük úgy értelmezi, hogy ha az adott konkrét esetben enyhébb sérelemmel hártják el a súlyosabbat, ez a jogellenességet küszöböli ki, míg más konkrét esetekben a végszükség csupán a bűnösséget (elvárhatóságot) kizáró ok.²¹

Kiemelt jelentőséggel bír az arányosság a *veszélyközösség* eseteiben, melynek illusztrálására *Belovics* két példát említ. Veszélyközösség jön létre, ha egy zuhanó léghajó két utasa közül az egyik ledobja eszméletét veszített társát, azért, hogy saját életét megmentse, enélkül ugyanis mindketten életüket vesztenék. A másik említett példában egy kötéllel összekapcsolt két hegymászó közül az egyik lezuhan, de a kötél megtartja, társa pedig a kötél átvágásával menti meg saját életét, mert egyébként mindketten meghalának.²²

Felmerül a kérdés, hogy a fenti esetekben vajon figyelembe vehető-e az arányosság, azaz túllépésnek minősül-e, ha valaki saját életét a másik feláldozása árán menti meg? A jogirodalom többségi álláspontja szerint ez egyértelműen az arányosság túllépését jelenti, s ilyen esetekben az elkövető csak akkor mentesülhet a büntetőjogi felelősségre vonás alól, ha ijedtségből vagy menthető felindulásból nem ismerte fel a sérelem nagyságát.

21 Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része - HVG- ORAC, 2003. 149. oldal

22 Belovics Ervin: A büntetendőséget kizáró okok HVG-ORAC, 2009. 153. oldal

Bodnár M. László és Belovics Ervin szerint azonban ilyen esetekben kétséges a jogrend sérelme azáltal, hogy a veszélyközösségbe került személy az életet választja a biztos halál helyett. Szerintük „a jogrend senkitől nem várhat el önfeláldozást, sőt ennek hiányát nem büntetheti az arányosság érvényesítésével.”²³

Érdekes kérdés továbbá, hogyha a saját élet megmentése nem is, de több emberi élet megmentése jogszerű-e vajon más feláldozása árán? . A többségi álláspont szerint két ember élete egy feláldozása árán megmenthető.

6. jogeset: Ahogy a bevezetésben már említettem a végszükség fogalma a XIX. század végén került a büntetőjogi gondolkodás középpontjába:

Közismert az 1884-es **Mignonette- ügy**, amelyben a hajótörést szenvedő legénység egy része egy mentőcsónakban az óceán közepén rekedt. A kapitány és a kormányos megölte a halál közeli állapotban lévő hajósinast, majd a legénység összes tagja evett annak húsából, megmentve magukat az éhhaláltól. Egy arra járó hajó később megtalálta és megmentette a legénységet, a kormányost és a kapitányt pedig emberölés vádjával bíróság elé állították, majd halálbüntetésre ítélték. Végül Viktória királynő felmentette őket a halálbüntetés alól, amelyet félévi börtönbüntetésre enyhítettek.

Érdemes megemlíteni egy másik - fiktív, irodalmi- példát, amely a fenti, 1884-es esethez megtevesztésig hasonlít, s jól szemlélteti, hogy a végszükség által felvetett morális kérdések máig foglalkoztatják nem csak a jogászokat, de más gondolkodókat is.

Nagy sikert aratott a *Yann Martel* regényéből készült **Pi élete (The life of Pi)** című film, amelynek cselekménye szintén egy hajótöréssel kezdődik. A túlélő, a főhős Pi néhány - a hajón szállított - vadállattal kényszerül egy mentőcsónakba, s miután az állatok a természet törvényei szerint elpusztították egymást, Pi egy bengáli tigrissel vetődik partra Mexikóban. A történet lezárásaként azonban Pi elmeséli, hogy mi történt valójában: nem állatok, hanem emberek - a legénység néhány tagja, Pi és az édesanyja került a csónakba, s ők végeztek egymással az éhhalál elkerülése érdekében, míg végül csak Pi és a hajó szakácsa maradtak életben. A néző rádöbben az

---

²³ Belovics Ervin: A büntetendőséget kizáró okok HVG-ORAC, 2009. 154. oldal

állatok és emberek között vont kegyetlen párhuzamra, s az alkotás itt kapcsolódik a végszükség témaköréhez: vajon elítélhető-e a hajótörést szenvedett túlélő, aki - hogy saját életét mentse - végez utastársával?

A fenti esetben tehát a végszükségben cselekvő kormányos és kapitány azért kapott kegyelmet, mert egy ember feláldozása árán több ember életét mentette meg.

Welzel szerint azonban aggályos, ha a jog a matematika szabályai szerint „kiszámolja”, hány emberi élet menthető meg egy árán, a jogi gondolkodás nem pusztán hasznossági értéket közvetít, hanem erkölcsi meggyőződésre épít. ²⁴Valóban felmerül a kérdés, miért jogszerű, ha valaki két-három vagy több élet megmentése árán feláldoz egy másik emberi életet, s miért nem az, ha azt csupán saját életének megmentése érdekében teszi?

Roxin szerint amennyiben veszélyközösségben nem tekintjük bűnnek más életének feláldozását több élet megmentése érdekében, nem tekinthetjük annak akkor sem, ha valaki egy gyógyíthatatlan beteg szerveit használja fel más megmentésére.²⁵

Míg tehát *Welzel* etikai, erkölcsi szempontokat mérlegelve kifogásolja e tétel alkalmazhatóságát, addig *Roxin* jog összehasonlítás útján jut el ugyanerre az álláspontra.

Az arányosság testi épséget fenyegető veszélyhelyzet esetén a fenyegető veszélyhelyzet által, valamint annak elhárítása által okozott sérülés közötti arányosságot jelenti. Nem veendő figyelembe azonban az arányosság azon személyek esetében, akinek hivatásánál fogva kötelessége a veszély vállalása, ők saját életüket mások testi épségének megsértése által nem menthetik. Megjegyzendő azonban, hogy más életének mentése egy személynek okozott sérülés árán még esetükben is megengedhető.

---

²⁴ Gellér Balázs József: A magyar büntetőjog tankönyve I. Általános tanok Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008. 177. oldal

²⁵ Belovics Ervin id. művében idézi: Claus Roxin: Höchstrichterliche Rechtsprechung zum Allgemeinen Feil des Strafrechts, München 1998. 168- 169. oldal

Gellér Balázs érdekes jogesetet említ: Budapest városközpontjára terroristák által irányított repülőgép katonai lelövésének büntetőjogi megítélése azért ütközik nehézségekbe, mert amennyiben csak terroristák lennének a repülőgépen, úgy jogszerű fegyverhasználat és a jogos védelem keretében kerülne megítélésre az eset. Felmerül azonban a kérdés, hogy alkalmazható-e a jogos védelem vagy a végszükség az ártatlan utasok tekintetében? A végszükség esetében a veszélyhelyzetet vagy embertől független okfolyamat hozza létre, esetleg más személy nem jogellenes „támadása” (pl. mert ő is végszükségben cselekszik), így tehát a terroristák vonatkozásában jogos védelem, míg az ártatlan utasok vonatkozásában végszükség miatt büntetlen a repülőgépet lelövő katona.²⁶

9. A végszükség történeti fejlődése

Római jog

A római jog a végszükséget magánjogi problémaként kezelte: a másoknak való károkozást önmagában jogellenesnek (*damnum in iuria datum*) minősítette, amely csupán abban az esetben nem sértett jogot, ha azt a jogrend kivételesen megengedte, leggyakrabban tűzvészrel vagy hajótöréssel összefüggésben.

Így megengedett volt a károkozás a szomszédos épületben a tűz továbbterjedésének megakadályozására, sőt adott esetben már a tűztől való jogos félelem is elegendő volt. Nem sértett jogot a rakomány vízbe dobása a hajó megmentése érdekében, amennyiben fennállt a süllyedés veszélye, sőt más tulajdonában álló áru kidobása sem a saját áru megmentése érdekében vihar esetén.²⁷ A rómaiak még azt is megengedték, hogy amennyiben a szél a hajót - a legénységnek nem felróhatóan, tehát nem hanyagságuk folytán- másik hajó kötelei közé sodorta, azokat a legénység átvágja.

---

²⁶ Gellér Balázs József: A magyar büntetőjog tankönyve I. Általános tanok Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008. 178-179. oldal

²⁷ Földi-Hamza: A római jog története és intézményei Nemzeti Tankönyvkiadó 1996. 563. oldal

Kárneadász görög filozófus, a római ún. harmadik akadémia vezető tagja a következő példát bocsátotta vitára: két hajótörött egy deszkába kapaszkodik, a deszka azonban csak egyiküket bírja el. Az egyik a másikat a vízbe löki, hogy saját életét megmentse. E példával bizonyítja a filozófus, hogy „igazságosság és bölcsesség egymásnak ellentmondanak, a bölcsesség pedig a saját önös haszonból és érdekből vezethető le.”²⁸

Kánonjog

A kánonjog végszükségi szabályozását alapvetően meghatározta *Gratianus* (kamalduli szerzetes, egyházjogász) azon jogtétele, mely szerint „a szükség nem tűri a törvényt” (*Necessitas non habet legem.*)²⁹ - A kánonjog azonban a végszükséget nem a jogellenességet kizáró okként, hanem büntetést enyhítő körülményként értékelte, így az éhenhalással fenyegetett helyzetben megvalósított lopás kényszercselekvés, és ennek a büntetés kiszabása során is jelentőséghez kell jutnia. A végszükségben való cselekvést egyébként egyenlőnek tekintették a háborúban tanúsított magatartásokkal, bár míg a végszükségben elkövetett emberölés nem maradt büntetlenül, addig a háborús igen.³⁰

Európai szabályozás

Az 1532. évi *Constitutio Criminalis Carolina* végszükségnek tekintette, ha valaki életének megmentése végett kell másnak a vagyonát károsítani, tehát megengedte az élet védelmét, de csakis vagyoni sérelem árán, ez tehát más életének kioltásával nem járhatott.³¹

Az **1871. évi német Btk.** már jogellenességet kizáró okként szabályozta a végszükséget: amennyiben más módon el nem hárítható veszély elhárítására követik el, a cselekmény nem büntetendő.

A **francia Code Pénal** a végszükségre kifejezett rendelkezéseket nem tartalmazott, így

---

28 Nagy Ferenc: A végszükségről európai kitekintéssel - Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet KJK-Kerszöv. 2004. 438. oldal

29 Belovics- Gellér- Nagy- Tóth : Büntetőjog I. HVG- ORAC, 2012. 254. oldal

30 Belovics Ervin: A büntetendőséget kizáró okok HVG-ORAC, 2009. 132. oldal

31 Nagy Ferenc: Tanulmányok a Btk. általános részének kodifikációjához HVG-ORAC, 2005. 120. oldal

erre a kényszer fogalmát alkalmazták - például akkor, amikor M. Kisasszonyt a bíróság felmentette, amiért egy kenyeret lopott, hogy családját az éhhaláltól megmentse.³²

A végszükség fogalmát először a *Colmar-i Törvénytörvény* alkalmazta akkor, amikor az engedély nélkül építkező apát felmentette, mivel az apa családjának akart megfelelő lakhelyet biztosítani a tél beállta előtt.³³ Végül a végszükség jogintézményét a joggyakorlat alapján az **1994. évi Code Pénal** fogalmazta meg, mely szerint büntetőjogilag nem felelős, aki magát, más vagy a javakat közvetlenül fenyegető vagy létrejött veszély ellen a személy vagy a javak védelméhez szükséges cselekményt hajt végre, kivéve, ha az alkalmazott elhárítás és a fenyegető veszély súlya között aránytalanság áll fenn.

A **svájci Btk.** bűncselekmény elkövetése útján is engedi a közvetlen veszély elhárítását, ha az saját vagy mások életének védelme érdekében történik.³⁴

Az **osztrák Btk.** szerint, ha valaki azért követ el büntetendő cselekményt, hogy közvetlenül fenyegető hátrányt magától vagy másától elhárítson, nem büntetendő, feltéve, hogy a cselekményből eredő kár nem nagyobb, mint amelynek az elhárítására irányult.

Magyar jogtörténet

Werbőczy a **Tripartitumban** a végszükséget csak az életveszélyes helyzetben való cselekvésre terjeszti ki, és amennyiben valaki nem saját érdekében cselekedett, úgy arra csak abban az esetben kerülhetett sor, ha a veszélyben lévő azt kifejezetten kérte. „Mindenki, még az idegen ember is, midőn segítségül hívják, mindenkor megsegítheti azt, akit életveszedelemben lát forogni.”³⁵

---

32 Finkey Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve Bp, 1902. 200. oldal

33 Nagy Ferenc: A végszükség európai kitekintéssel - Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet HVG- ORAC, 2004. 446. oldal

34 Belovics - Gellér- Nagy- Tóth: Büntetőjog I. Általános rész HVG- ORAC, 2012. 255. oldal

35 Belovics Ervin is. Művében idézi: Gerőcz Kálmán: A büntetőjogi végszükség, Budapest, 1914. 89. oldal

A végszükséget a középkori mindennapi életben a **tárnoki jog** (*Articuli Juris Tavernicus*) szabályozta, mely szerint „ha valaki famelicus, szóval éhesen jó a városba és Isten nevére hivatkozással sem tud munkát kapni és egy vagy két kenyeret lop vagy rabol, nem büntethető. ³⁶ Ha azonban nem akar dolgozni, „letartóztatandó és bottal ütendő” . ³⁷

A **Csemegi-kódex** a végszükség körében csak a saját vagy közeli hozzátartozó életének megmentését tette lehetővé: „nem büntetetik a cselekmény, ha az a tettes vagy hozzátartozói életének véltlenül származott más módon el nem hárítható közvetlen veszélyből való megmentése végett, végszükségben követtetett el.” ³⁸ A korszak kiemelkedő jogtudósa, *Angyal Pál* kifejti, hogy szükségállapot az a véltlenül keletkezett helyzet, amelyben lévő jogát csak úgy mentheti vagy kötelességét csak úgy teljesítheti, ha ő vagy más idegen jogot sértve büntetendő cselekményt követ el.” ³⁹ Megemlíti azt is, hogy a Csemegi- kódex a végszükség jogszerűségének elismerését valló nézetet öntötte törvényi formába. Életveszélyes helyzet alatt a kor jogirodalma a halál bekövetkezésének közvetlen és reális bekövetkezését tekintette, így például az árvizet, a hajótörést, a tűzvészt vagy a bányaszerencsétlenséget.

A *Csemegi- kódex* szerint szükséges, hogy valakinek az élete veszélyben forogjon, és az illető ne legyen valamely jogi oknál fogva arra kötelezve, hogy a halál bekövetkezését tűrje. A hajóskapitány például nem hagyhatja el a hidat, s nem mentheti saját életét mások jogainak megsemmisítése árán hajótörés esetén. Első Büntetőtörvénykönyvünk tehát már ismerte azt a kivételt, amelyet a jelenleg hatályos szabályozás is: nem hivatkozhat végszükségre, akinek a veszély vállalása hivatásánál fogva kötelessége. A kódex a végszükség feltételének tekinti továbbá azt is, hogy a veszély más módon, mint bűncselekmény elkövetése útján ne legyen elhárítható.

Finkey Ferenc ugyanakkor kifejti: nem lenne emberies elítélni azt, aki saját gyermeke vagy szülője életének megmentése végett kenyeret lop, azért, mert koldulás vagy szolgálás által megmenthette volna magát bűncselekmény elkövetése nélkül is. ⁴⁰

---

³⁶ Mezey Barna: Magyar Jogtörténet Osiris 2004. 262. oldal

³⁷ Belovics Ervin id. művében idézi: Dombóvári Géza: Levéltári és egyéb adalékok a 48 előtti fenyítőjogunk általános részéhez és büntetésjogához Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt. Pécs, 1936. 64-65. oldal

³⁸ Csemegi- kódex 80. §

³⁹ Angyal Pál: A magyar büntetőjog tankönyve, Atheneum Irodalmi és Nyomdai Rt. Budapest, 1909. 439. oldal

⁴⁰ Finkey Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve Budapest, 1902. 200. oldal

Végül fontos megjegyezni, hogy a *Csemegi-kódex* csakis a saját vagy más hozzátartozó életének megmentését engedélyezte az életveszélyes helyzetből, más személy életének megmentésére a végszükség körében nem volt lehetőség.

A szovjet típusú büntetőjogi kodifikáció első megnyilvánulása hazánkban, a **Btá. (1950. évi II. törvény a büntető törvénykönyv általános részéről)** már akkor is megengedte a veszély elhárítását, ha az bárkinek az életét, testi épségét vagy javait közvetlenül fenyegette, de a cselekmény csak akkor nem volt büntetendő, ha a veszély előidézése a cselekvőnek nem volt felróható, és ha a cselekmény nem okozott súlyosabb sérelmet, mint amelynek az elhárítására irányult. A Btá. már ismerte a proporcionalitást, a felróhatóság hiányát, és kizárta a végszükség megállapítását olyan személy esetében, akinek hivatásánál fogva kötelessége a veszély vállalása. Előrelépés a *Csemegi-kódex*hez képest, hogy a Btá. már nem csak a végszükségben cselekvő saját vagy hozzátartozói életét menthette, hanem bárki másét is, aki veszélybe került, sőt tevékenykedhetett a közérdek védelmében is. A miniszteri indoklás szerint a végszükség megállapítása akkor lehetséges, ha mind a veszélybe kerülő, mind a veszély elhárítását elszenvedő személy vétlen.⁴¹

Az arányossággal kapcsolatban *Kádár Miklós* megjegyzi: "a Btá. még nem jutott el arra a szintre, amelyen a szovjet büntetőjog áll, vagyis amely a szocialista heroizmus értelmében nem engedi a saját vagy végszükségben lévő életének megmentését más életének kioltása árán."⁴²

A Magyar Népköztársaság Büntetőtörvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény a végszükség tekintetében a Btá. szabályait vette át.

---

41 Belovics Ervin: A büntetendőséget kizáró okok HVG-ORAC, 2009. 143. oldal

42 Kádár Mikós: Magyar büntetőjog Általános rész Budapest 1953. 193. oldal

10. Végszükség a nemzetközi jogban

A nemzetközi jog a végszükséget tulajdonképpen a kényszer és fenyegetés (necessity and duress) körében helyezi el: ha egy személy az életét és vagyonát, illetve harmadik személy életét és vagyonát fenyegető súlyos és elháríthatatlan veszély ('severe and irreparable harm') fenyegetése alatt nemzetközi bűncselekményt követ el. A személy - bár megszegi a nemzetközi jog szabályait és nemzetközi bűncselekményt követ el, mégsem büntetendő.

A nemzetközi jogi szabályozás tehát hasonlít az angol büntetőjog megoldásához, mely a végszükséget szintén a kényszer (duress) intézményénél helyezi el, ám a „helyzetből fakadó kényszer” hasonlítható leginkább a mi jogi fogalmaink szerinti végszükséghez (necessity).⁴³

A végszükség mindig objektív körülmények alapján állapítható meg, és ahogy a - Brit Katonai Büntetőtörvénykönyv (*British Manual of Military Law*) rámutatott, a végszükség azon esetekben állapítható meg, amikor az elhárító személy nem egy harmadik személy közvetlen támadását igyekszik elhárítani. Végszükség állapítható meg például akkor, amikor „egy személy az éhenhalás fenyegetése alatt megöl egy másik személyt, hogy húsából egyen.” (630.§ (1) bekezdés)

E két intézmény - melyek a végszükségnek feleltethetőek meg - megállapíthatóságának feltételei a nemzetközi jog alapján azonosak:

1. az adott cselekménynek az életet és a vagyont fenyegető súlyos és elháríthatatlan kár közvetlen fenyegetése esetén kell megvalósulnia
2. a veszély csak bűncselekmény útján legyen elhárítható
3. az elhárítással elkövetett bűncselekmény ne okozzon aránytalanul súlyosabb kárt, mint a fenyegető veszély (pl. emberöléssel nem lehet elhárítani szexuális erőszakot)
4. a veszélyhelyzet előidézése tekintetében az elhárító személyt ne terhelje szándékosság.⁴⁴

---

43 Nagy Ferenc: Tanulmányok a Btk. Általános részének kodifikációjához HVG-ORAC, 2005. 132. oldal

44 Antonio Cassese: International Criminal Law Oxford University Press 2003. 242. oldal

11. Befejezésként

Bár a legtöbb ország büntetőtörvénye szigorú feltételekhez köti a végszükség megállapításának lehetőségét, számos esetben mégis nehézségekkel szembesül a jogalkalmazó, s gyakran nehezen dönthető el, az adott esetben valóban beszélhetünk-e közvetlen, másként el nem hárítható veszélyről, vagy sem. Ennek oka pedig a végszükségnek azon - a fentiekben már többször hangsúlyozott- jellemzője, amely kiemeli a felelősségre vonás többi akadályja közül: itt a jog áll szemben a joggal. A jogalkotóknak és jogtudósoknak olyan kérdésekre kell- mindig az adott eset kapcsán - választ adniuk, mint hogy felmenthet-e a jog valakit, aki embert ölt, csak azért, mert saját életét akarta menteni, de ugyanakkor elvárható-e olyan hősiesség bárkitől, hogy saját életét feláldozza, amikor meg is menthetné azt?

A végszükség mint jogintézmény tehát újabb bizonyíték arra, hogy a jog nem pusztán száraz paragrafushalmaz, hanem élő, az erkölccsel és a legalapvetőbb társadalmi értékekkel szorosan összefüggő tudomány.

Bibliográfia

- Angyal Pál: A magyar büntetőjog tankönyve - Budapest, 1909.
- Antonio Cassese: International Criminal Law - Oxford University Press, 2003.
- Balogh- Kóhalmi: Büntetőjog I. Általános rész - Dialóg Campus 2007.
- Bárd- Gellér - Ligeti - Margitán - Wiener: Büntetőjog Általános rész - KJK Kerszöv. 2003.
- Belovics Ervin: A büntetendőséget kizáró okok - HVG-ORAC,2009.
- Belovics - Gellér- Nagy- Tóth: Büntetőjog I. HVG-ORAC,2012.
- Dr. Diós Erzsébet - Dr. Vaskuti András: Büntetőjog I. Általános Rész - Novissima Kiadó, 2011.
- Finkey Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve - Budapest, 1902.
- Földi András- Hamza Gábor: A római jog története és intézményei - Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996.
- Földvári József: Magyar Büntetőjog Általános rész - Osiris Kiadó, 1997.
- Gellér Balázs József: A magyar büntetőjog tankönyve I. - Általános tanok - Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008.
- Kádár Miklós: Magyar büntetőjog -Általános rész - Budapest, 1953.
- Kis Norbert- Hollán Miklós: Büntetőjog I. - Dialóg Campus, 2011.
- Mezey Barna: Magyar jogtörténet - Osiris, 2004.
- Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része - HVG- ORAC, 2003.
- Nagy Ferenc: A végszükség európai kitekintéssel - Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet - KJK-Kerszöv. , 2004.
- Nagy Ferenc: Tanulmányok a Btk. általános részének kodifikációjához - HVG-ORAC, 2005.
- Wiener A. Imre: Büntetendőség, büntethetőség - Közgazdasági és jogi könyvkiadó, 1999.